RYSTƏM ilə ISFƏNDIJARЬN VURUŞMASЬ
və
ISFƏNDIJARЬN ƏLMƏSI

Firdevsi

*Cevirəni: Myşfiq
M. Sejid zadə*

Firdevsinin şəklini rəssam QNIT hazırlamışdır

[illegible]dan jeri, doqdu parlaq gynəş.
Qaranlьqlarь boqdu parlaq gynəş,
Gejib hərbi paltar, bojyk pəhləvan,
Niaz ilə jad ejlədi tanrьdan.
Minib daq kibi nərrə pil ystynə.
O qəşti kibi cьqdь Nil ystynə.
Cahınca bojyk orduja namdar,
Baqırdı hanь, nerdə Isfəndijar.
Onun qəlbi olmuşdu pək şadiman,
Ujardan cəkib nə'rələr pəhləvan:
—«Ej arslan yrəkli, nicin jatmьsan?
Minib Rəxşə, Rystəm hazьrdьr, ojan!
Qalx ujqudan, hajdь qalq, hərbə qoş!
Mənimlə savaş, hajdь mejdanda coş!»
Eşitdi bu avazь Isfəndijar;
Onun gəzlərində çahan oldu tar.

Dedi:—«Ej Pəşutən bu dynjada şir,
Olan jerdə əfsuncu olmaz dilir,
Gyman etməjirdim ki, Rystəm geri,
Donyb bir də gərsyn bizim jerləri.
Vyçudunda pejkanlarьm gəzdi coq,
Kənar olmadь bəlkə Rəxşindən oq.
Dejirlər hər əfsuncu, hər çadugər,
Əgər mejli olsa, gynəş fəth edər.
Açьqlansa hətta çanьndan kecər,
Gəzyndən bojyklyk təmamən dyşər».
Pəşutən təkyb gəz jaşь biməçal,
—«Qoj olsun dedi:—dyşmənin pajimal.
Nicin sən bu gyn bojlə pəzmyrdəsən?
Məgər ujqusuzmu savuşmuş gecən,
Nədəndir çahanda iki pəhləvan,
Cəkir dərdy-qəm, gylməjir bir zaman?

Kimin baxtь, bilməm olub keçmədər
Ki, qəlbində qəmlər, ələmlər dujar?»
Dəmir çevşəni gejdi Isfəndijar,
Catьb Rystəmi gərdy ö namdar.
Øzyndən cьqьb etdi çuş ansьzьn;
Dedi:—«Jer yzyndən silinsin adьn!
Dynən joqdu mejdanda aqzьn sənin,
Nə rə'jin, nə huşun, nə məqzin sənin.
Unutdunmu sən arslanьn hərbini?
Sənə vurduqum oqlarьn zərbini?
Gedib ejlədin çadu, gəldin jenə
Bu arslan yrəkli ijit çənginə.
Diriltdi səni Zalьn əfsunlarь.
Unutdunmu atəşli pejkanlarь?
Təkər oqlarьm indi al qanьnь.
Atan da xьlas ejləməz canьnь.
Bu saat səni ejlərəm pajimal.
Tokər gøz jaşь iftiraqьnla Zal».
Çavab verdi Rystəm:—«Ej Isfəndijar!
Səni jormamьşdьr døjyş, karzar.
Sanьrsan ki, mən çəng ycyn gəlmişəm
Bu gyn yzr ilə nəng ycyn gəlmişəm?
Saqьn carxь devr etdirən tanrьdan!
Itirmə sən øz aqlьnь, pəhləvan!
Mənimlə savaşmaqsa məqsəd əgər,
Gøzyn, aqlьn olmuş nicin dər-bə-dər?
Qəsəm şanlь Zərdystə jyz min kərə,
Və Nuşarəzə şen, bøjyk Azərə.
Qəsəm Zənd-Avestə, gynəşlə, aja,
Sənin əqly-ruhunda joqdur zija.
Gəlib bir daha syfrəmi gør mənim,
Nicin olmusan boş jerə dyşmənim?
Təkym, jьqdьqьm gənçi mən qarşьna.
Ki, illərlə zəhmət çəkilmiş ona.
Bytyn bunlarь jykləjim atlara,
Apar, get, aparmaq dilərsən hara.
Bərabər səninlə edim mən səfər,
Gedək şahnişinə dilərsən əgər.
Əgər istəsə, şah məni saqlajar.
Əgər istəməzsə, edər xaksar.
Qulaq ver ki, Dara nələr søjləmiş.
«Başər olmalь baxtəvər!» søjləmiş.
Səninçin ømyrlyk bulum çarələr,
Ki, qəlbin døjyşlərdən etsin həzər.
Nicin qəlbin olmuş aqьr daş kibi?
Nicin hərbə olmuş da sirdaş kibi?
Qəsəm şanlь jəzdanə, min bir qəsəm.
Çəkilsən døjyşdən bularsan kərəm».
Bu jolda çavab verdi Isfəndijar:
—«Døjyşdə mənim, sanma, əqlim qaçar.
Nə çoq bəhs edirsən jeməkdən mənə?
Jaraşmaz ki, zatən barьşmaq sənə.
Dilərsən savuşsun başьndan xətər;
Budur mən, budur sən, budur bəndlər!»
Jenə søjlədi Rystəm:—«Ej şəhrijar!
Jetər, olma haqsьz, dajan, dut qərar!
Məni qьlma bədnam, øzyn olma xar!
Fəna bir nəticə verər karzar.
Əgər istəsən gevhəri-şahvar,
Əgər istəsən əfsər ej namdar!
Əgər istəsən min çoçuq, min kəniz.
Əta ejlərəm mən sənə şybhəsiz.
Nəriman ilə, Sam ilə Zalьn, həp,
Bytyn gənçi olsun sənin malьn, həp.
Bytyn bunlarь mən təkəm qarşьna,
Qulamlar pərəstişlər etsin sana.

Səninlə bərabər gedim mən jenə,
O kinli, qəzəbli şəhin nəzdinə
Yrəkdən cьqar kini, ej şəhrijar!
Bu Əhrimənі et øzyndən kənar!»
Dedi Rystəmə bøjlə Isfəndijar:
—«Nə çoq søjlənirsən sən ej nabəkar!
Dejirsən ki, jəzdan jolundan cьqьm?
Şahin, şahi-devran jolundan cьqьm?
Şahьn kim jolundan cьqarsa əgər,
O jəzdanə etməz belə səçdələr,
Fəna søzdən əl çək, jetər, sus daha!
Budur hərb, budur bənd, dejilsən rəha».
Baqьb gørdy Rystəm nəsihətləri,
Onu øz jolundan çevirməz geri.
Çoşub søjlədi:—«Qoj Pəşutən bu gyn.
Gəlib işlərə şahid olsun bytyn.
Ki, mən jaxşьlьqlar edərkən sənə,
Fəqət sənsə, asi kəsildin mənə.
O, bilsin nahaq jerdə qan təkmərəm,
Jolumdan, dinimdən hec əl çəkmərəm».
Bu søzdən gylymsyndy Isfəndijar,
Ona søjlədi:—«Ej bøjyk namdar!
Bəhanən əkilməksə, boş søzləri
Buraq, mən døjyşdən çəkilməm geri.
Pəşutən uzaqmь bilər bunlarь?
Oqur hər tərəfdə bu dastanlarь.
Pəşutən, Pəşutən!—dedi:—gəl bəri!»
Bərəldi həmən Rystəmin gøzləri.
Pəşutənçin açdь o əsrary-raz,
Dedi:—«Ej bøjyk pak-dil, sərfəraz!
Mən Isfəndijara bu dynja qədər,
Øjyt verdim, oldu bytyn bisəmər.
Gøryrsən ki, məndə dejildir qysur,
Ølərsə, myqəssir təmamən odur.
Əlimdə əgər ejləsə tərki-çan,
Sən et ənçymənlərdə bir-bir bəjan.
Ki, Rystəm ona etdi çoq pəndlər,
Nəsihətləri oldu həp bisəmər».
Çəkib nagəhan nə'rə Isfəndijar,
Dedi:—«Çoq danьşmaqda mə'namь var
Døjyşdən, vuruşdan danьş! Lafь at!
Jetər, qaldь səndən bu şøhrətli adь».
Ajьltdь døjyş søzləri Rystəmi,
Jəqin etdi gəlmişdir hərbin dəmi.
Kəmanə qojub ansьzьn julqunu.
Suvarmьşdьlar abi-rəzlə onu.
Oqu qojdu Rystəm kəmanə həmən,
Və dalqьn baqьb asimanə həmən,
Dedi:—«Ej gynəşlə, aja nur verən!
Bytyn kainatə jol, iz gøstərən!
Gøryrsən mənim qydsi amalьmь.
Bilirsən mənim gənlymy, halьmь.
Calьşdьm: døjyşdən bu Isfəndijar,
Çəkilsin, onun olmasьn baxtь tar.
Fəqət haqqь, viçdanь atmьş, atьr;
Mənə iştə mərdlik, ijitlik satьr.
Bunu sanma əsla mənimçin gynah,
Əja ej bььqlar sacan padşah!»
Gøryb Rystəmi: oldu işdən uzaq,
Savaşdan, vuruşdan, døjyşdən uzaq.
Dedi:—«Ej bøjyk Rystəmi-namdar!
Nicin durmusan? baq, budur karzar.
Gørərsən həmən tiri-Gəştasibi.
Iti, qanlь pejkani-Lyhrasibi.»
Kaman əldə hajqьrdь birdən jenə.
Bir oq atdь tez Rystəmin tərkinə.

Neçə əmr qьlmьşdь Simyrq ona,
Təhəmtən kəmanь basьb qojmuna,
Vurub gøzlərindən onu etdi xar,
Qaraldь çahan, sandь Isfəndijar.
Tikildi onun gøzləri bir oqa
Pyzunlaşdь qəlbində kinlər daha.
Əjildi jerə sərv tək qaməti,
Pozuldu tamam əqlinin rə'jəti.
Baş əjdi jerə şahi-jəzdanpərəst
Kamanь əlindən dyşyb, oldu pəst,
Japьşdь jalьndan atьn bir zaman,
Gøzyndən həmən lə'l tək aqdь qan.
Dedi Rystəm:—«Ej qanlь Isfəndijar!
Gəjərdi sənin əkdijin hər nə var.
O sənmi dejirdin ki, «tynçdyr çanьm.
Gəjy mən jenə endirən insanьm».
Mənə dəjdi səndən jyz altmьş xədəng,
Fəqət qojmadь inləjim namy-nəng.
Dajinçə sənə bir aqaç oq həman,
Jəhərdə jatьb søjlədin «Əl'əman!»
Bir oqla çəkildin døjyşdən nicin?
Bununla pozuldu bytyn şøhrətin.
Bu saat başьn jaslanar topraqa,
Anan, baş uçunda dønər japraqa.
Dønərkən geri ordudan şanlь şah,
Jьqьldь atьndan jerə, çəkdi ah.
Bir az qaldь səssiz ajьldь jenə.
Həmən qojdu yz topraqьn ystynə.
Çəkinçə gøzyndən oqu bir jana,
Bulaşdь oqun şəhpəri al qana.
Catarkən bu qəmgin xəbər Bəhmənə.
Hyçum etdi jyz min kədər Bəhmənə.
Pəşutən dedi:—«Anla ki, indi biz,
Bu gyndən belə qəmlijiz, dərdlijiz.
Bu gyndən jьqьldь jerə gyçly pil.
Gøzymdə bu dynja dumanlandь, bil.
«Nə olmuş?» dejə pəhləvani-zaman,
Onu gørməjə qaçdьlar tez jajan.
Onun çøhrəsi qanlьdьr, baqdьlar.
Əlində xədəngdən qьzьl qan sьzar.
Pəşutən çəkib jьrtdь øz gøjsyny;
Başa saldь topraq, uçaldь yny.
Bu halətlə Bəhmən jьqəldь jerə,
Və simasьnь syrtdy al dəmlərə.
Pəşutən dedi:—«Olsa sirri-çəhan
Onu tanrьdan başqa kimdir qanan?

Baq ej kainatьn qoça tanrьsь!
Ajьn, ulduzun ej uça tanrьsь!
Din uqrunda ərlik edən namdar,
Qьlьçlar calan şanlь Isfəndijar.
Çəhanь edib bytpərəstdən təmiz,
Əl açmazdь zylmə, bilir, əlkəmiz.
Çavan jaşlarьnda həlak oldu, baq!
Başьnda qьzьl taçь xak oldu baq!»
Çavanlar həmən dørt janьn aldьlar
Ona qəmli-qəmli nəzər saldьlar.
Silib yz-gøzyndən aqan qanlarь.
Pəşutən də qaldьrmьş əfqanlarь.
Baqьb søjləjirdi:—«Ej Isfəndijar!
Çahan sarsьdan ej qoçaq şəhrijar!
Sənin tək døjysgən daqь jьqdь kim?
Ijit arslanьn gøjsynə cьqdь kim?
Kimin qəhrinə keçdi dəndani-pil?
Nədən dalqalandь bu dərjaji-Nil?
Gyny tar edən bøjlə kimdi əçəb?
Səni xar edən, søjlə kimdi əçəb?
Janan şəm'i, bilməm, nicin jьqdьlar?
Bøjyk dudmanь nicin jaqdьlar?
Sənə dəjdi nerdən əçəb bədnəzər?
Gørym dyşmənin, olmasьn bəxtəvər.
Bu taxtьn, bu taçьn yzv gylməsin.
Onu anmasьn gønlym, hec bilməsin.
Bununçun dyşyb topraqa oldu xar,
Sənin tək bøjyk pəhləvan şəhrijar.
Dysynçəjlə ərz etdi Isfəndijar:
—«Sən ej arif insan, sən ej xoşgyzar!
Mənimçin fəqan çəkmə! Jaş təkmə sən!
Pozulmaz, bilirsən, fələkdən gələn.
Ølən topraqьn baqrьna jaslanar,
Səni ølməjim etməsin naləkar.
O Çəmşid, Firiduny-Hyşəngi-nər...
Kyləklər kibi əsdilər, keçdilər.
O mutlu, o qydrətli əçdadьmьz,
O qutlu, o şevkətli əçdadьmьz
Bizə hər şeji tərk edib getdilər;
Vəfasьz fələkdən vəfa kim dilər?
Dolandьm bu dynjanь gizlin, açьq;
Dolandьm fəravan, dolandьm saçьq.
Bøjyk tanrьja xidmət olsun dejə,
Başər doqru jol bəlkə bulsun dejə,
Mənim søzlərim oldu pək şo'lədar:
Fəna əhrimən oldu pənçəmdə xar.
Fəqət bykdy devran çəlik pənçəmi,
Bir ahunu dutdu bir arslan çəmi.